

Moszkvai hungarika ex librisek¹

Köszöntöm mindnyájukat, akik eljöttek *A moszkvai Rudomino-könyvtár hungarika ex librisei hazai és nemzetközi kontextusban* című könyv bemutatójára. Külön köszöntöm Vasné Tóth Kornéliát, a kötet szerzőjét és Ürmös Péter művésztanárt, a Kisgrafika Barátok Körének elnökét. Én Kégli Ferenc vagyok a 2000 óta megjelenő *Nemzeti téka* című könyvsorozat társszerkesztője.

A *Nemzeti téka* az Országos Széchényi Könyvtár és a Gondolat Kiadó közös sorozata, amely olyan művelődéstörténeti, nyomda-, sajtó-, könyv- és könyvtártörténeti, illetve könyvtári és könyvtár-informatikai vonatkozású művek tékája, azaz tárolóhelye, amelyek valamilyen módon kapcsolódnak nemzeti könyvtárunkhoz vagy annak gyűjtőköréhez. Tanulmányok, konferencia-előadások közrebocsátása mellett a nemzeti könyvtár vagy egyéb gyűjtemények hungarika vonatkozású anyagára támaszkodva készült egyedi bibliográfiák, katalógusok, repertóriumok számára is publikációs teret kíván nyújtani, ezáltal segédleteket biztosítva a magyar művelődéstörténet kutatásához.

A könyvtári világban régi latin szakkifejezés a hungarika (egyes számban hungarikum). Jelenti a mindenkor Magyarországon nyomtatott műveket, a bárhol előállított, részben vagy egészében magyar nyelvű dokumentumokat; az olyan bárhol, bármilyen nyelven megjelent dokumentumot, amelyet magyar, magyar származású vagy Magyarországon tevékenykedő szerző alkotott; és minden olyan dokumentumot, amely tartalmában Magyarországra vagy magyar személyre vonatkozik. Ilyen hungarikum lehet az ex libris elnevezésű sokszorosított (grafikai vagy nyomdai) eljárással készített papírlap, rajta művészi rajz, címer, embléma, vagy valamilyen allegória, szimbólum, valamint a könyvtulajdonos neve, esetleg valamilyen szöveggel (jelmonddal, mottóval vagy idézettel) ellátva. Ezeket a kisgrafikákat a könyv kötéstáblájának belső oldalára szokták ragasztani azzal a céllal, hogy dokumentálja a könyv hovatarozását, megjelölje tulajdonosát.

Az ex libris elődei már a XV. században megjelentek. Akkoriban a megrendelt, de főleg ajándékként készült kódexek első lapjának keretdíszébe szokás volt belefesteni a tulajdonos címerét is. Nem messze innen, ahol most vagyunk, az egykori budai palota délkeleti – Dunára néző – oldalán, a második emeleten volt Mátyás király corvináinak könyvtárhelyisége, a kódexekben az illuminátor által megfestett családi címerrel, amely az ex libris egy változata, az úgynevezett super ex libris.

Amikor bejöttek ebbe a terembe, a folyosón láthatták a nemzeti könyvtárunkat alapító gróf Széchenyi Ferenc gyűjteményének legszebb darabjait. Ha beletekinthetnék a kötetekbe, akkor a gróf egyik ex librisén azt láthatnánk, hogy már nemcsak címerpajzs, hanem a tulajdonos megnevezése, továbbá egy, a romok közt kardját lecsatoló római veterán ábrája is szerepel.

S ahogyan az lenni szokott, idővel a könyvjegyek, vagyis az ex librisek önálló életre keltek, nagy részük már a gyűjtők számára készült, cseretárggyá váltak, ezáltal ex libris gyűjtemények alakultak ki. Ilyen található az Országos Széchenyi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatványtárában is, ahol szerzőnk 2008 óta dolgozik, mint a 34 ezres itteni ex libris anyag kezelője, egyre jobban elmélyülve az ex librisek feldolgozásában és kutatásában, valamint publikálásban.

Szerzőnk az ELTE magyar-történelem szakán végzett. Pedagógusként tevékenykedett tíz évig, majd az érdi Csuka Zoltán Városi Könyvtárban dolgozott. Eddigi pályafutása során számos szakirányú könyvet jelentetett meg, főként nyelvészeti és történelmi témákban, és középiskolai segédkönyveket írt. 15 eddig megjelent önálló kötetéből néhány cím példa gyanánt: *A sárbogárdi diáknyelv szótára; Tudáspróba (Irodalom I–IV.); Tudáspróba (Történelem I–IV.); Szent Iván-éj hazánkban és külföldön; Élő diáknyelv (Két város, húsz év tükrében); Csiby Mihály kisgrafikai életműve – ex librisek, alkalmi grafikák, szabad grafikák; A sárbogárdi községyi (reál) gimnázium története (1920–1928)* és így tovább. E munkák igazolják Vasné Tóth Kornélia érdeklődésének sokirányúságát, sokoldalúságát: a történelem, helytörténet mellett a nyelvészet, az irodalom iránt is aktívan érdeklődik; a szó szoros értelmében vett kutató egyéniség. Saját megvallása szerint ezek az érdeklődési körök találkoztak össze az ex librisek – mint művelődéstörténeti dokumentumok – kutatásában. Nagy háttértudásra, sokirányú képzettségre van ugyanis szükség a grafikák megfejtéséhez, művelődéstörténeti elemzéséhez. És Kornélia erre vállalkozott – akkor is, amikor 2010-ben Klebelsberg-ösztöndíjjal egy hónapra kikerült Moszkvába, a kutatás színterét jelentő Rudomino-könyvtárba. A helyszíni kutatást itthon követte a feldolgozás, az anyag részletekbe menő bemutatása, sok szempontú elemzése – a művelődéstörténész szemével. Kornélia a témából számos tanulmányt írt, előadást tartott, majd ebből doktorált 2014-ben az ELTE Művelődéstörténeti Tanszékén. Hivatásának érzi az ex librisek művelődéstörténeti vonatkozásainak széles körű terjesztését – ezért és így született meg ez a kötet.

Szerkesztője és rendszeres szakírója a *Kisgrafika* című folyóiratnak; ez ideig több mint ötven cikke, tanulmánya jelent meg az ex librisekről például a *Magyar Könyvszemle*ben, a *Magyar Grafika*ban, a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*ban, az OSZK tudományos ülészakok anyagait közreadó tanulmánykötetekben. Számos előadást tartott, kiállítást szervezett és nyitott meg a témában. Ezek közül néhány kiállítás címe, a teljesség igénye nélkül: *Művelődéstörténeti anizsész a kisgrafikákon; Irodalmi kalandozások az ex librisek világában; Grafikai mozaikok; A magyar ex libris 100 éve. Gyűjtemények kiállításáá.*

Vasné Tóth Kornélia a Kisgrafika Barátok Köre Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület elnökségi tagja, maga is ex libris gyűjtő. Neve külföldön is ismert az ex libris téma szakíróinak és gyűjtőinek körében; írásait őrzi a két legnagyobb nemzetközi ex libris központ: a dániai Frederikshavn Kunstmuseum og Exlibrissamling és a belgiumi Sint-Niklaas Internationaal Exlibriscentrum. Nemzetközi ex libris kongresszusok rendszeres résztvevője; hazánkat képviselte Törökországban, Finnországban, Spanyolországban. Így

tehát szervesen illeszkedik munkásságába, céljaiba a most megjelent kötet³, amely példát kíván mutatni a külföldi gyűjteményekben található magyar vonatkozású ex librisek feldolgozásának szempontrendszerére is, mintát adva a további hasonló jellegű kutatásokhoz, egyúttal igazolva a magyar ex libris ismertségét nemzetközi szinten is – mindezt orosz és angol nyelvű rezümével tárva a nagyközönség elé.

(Vasné Tóth Kornélia: A moszkvai Rudmino-könyvtár hungarika ex librisei hazai és nemzetközi kontextusban. Bp., Országos Széchényi Könyvtár – Gondolat Kiadó, 2015. /Nemzeti téka)

JEGYZETEK

1. Elhangzott 2015. június 24-én, az Országos Széchényi Könyvtárban megrendezett könyvbemutatón.
2. Lásd: Vasné Tóth Kornélia: A magyar ex libris 100 éve. Gyűjtemények kiállítása. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2014. 5. sz. 31-36. p.
3. A moszkvai kutatás korpuszát a Rudmino Összorosz Állami Idegennyelvű Könyvtár Ritka Könyvek Osztályán őrzött 4585 kisgrafika jelentette. Az ex libriseket a szerző területi, nyelvi, illetve tartalmi hungarikumokra osztva vizsgálta.

Kégli Ferenc
